

Keskaja filosoofia

Keskaja filosoofia oli

- religioonikeskne
- retrospektiivne
Id *retro* 'tagasi', *spectāre* 'vaatama'
- õpetlik, kasvatuslik

Jumalakäsitus keskaja filosoofias

Jumal on

- kehatu
- ajatu
- kõikvõimas
- kõiktark
- kõikhea

Jumalakäsitus keskaja filosoofias

- Jumal lõi maailma eimillestki
- Jumal on maailma suhtes transtsendentne
Id *transcendens* 'piiridest väljuv'

Kui on Jumal, miks on siis maailmas kurjus?

1. Kurjus on inimese vaba tahte tõttu
2. Kord tuleb aeg, mil valitseb õigus
3. Õigus võidab teispoolsuses
4. Jumala teod on mõistetamatud

liob: "Jehoova on andnud ja Jehoova on võtnud:
Jehoova nimi olgu kiidetud" (Ib, 1, 21)

Keskaja filosoofia põhiprobleemid

1. Kas usk ja mõistus on ühitatavad?
2. Kas Jumala olemasolu saab ja on vaja tõestada?
Kui jah, siis kuidas?
3. Kas on olemas universaalid?

Kas usk ja mõistus on ühitatavad?

- Esimene seisukoht: Usun, sest see on absurdne
Id *Credo quia absurdum*
- Teine seisukoht: Usun, selleks et mõista
Id *Credo ut intellegam*
- Kolmas seisukoht: Mõistan, selleks et uskuda
Id *Intellego ut credam*

Seisukohad usu ja mõistuse vahekorra küsimuses

Seisukoht	Usu ja mõistuse vahekord	Kõrgem on:	Jumalatõestused ...
Usun, sest see on absurd	Ühitamatus	Usk	... on kohatud
Usun, selleks et mõista	Harmonia	Usk	...aitavad mõistust usuga kohandada
Mõistan, selleks et uskuda	Harmonia	Mõistus	...annavad usule aluse

Jumalatõestused

- Ontoloogiline (kr οντως 'tõeliselt olev') argument
- Algpõhjuse argument
- Otstarbekohasuse (korrapära) argument

Anselmi ontoloogiline argument

Anselm
Canterburyst
1033–1109

Eeldused:

1. Jumal on miski, millest enamat pole võimalik mõelda
2. Olemasolu on midagi enamat kui mitteolemasolu
3. Tegelik olemasolu on midagi enamat kui vaid mõeldav olemasolu

Tegeliku ja mõeldava olemasolu kombinatsioonid

Variandid	Tegelikult olemas	Mõeldav
1. variant	+	+
2. variant	+	-
3. variant	-	+
4. variant	-	-

Ontoloogilise argumenti kriitika

Ontoloogiline argument eeldab ekslikult, et olemasolu on omadus

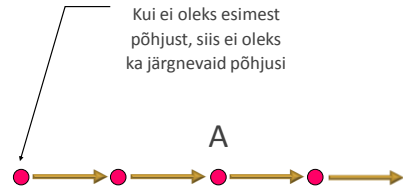
Algpõhjuse argument

Eeldus:

Igal sündmused on põhjus

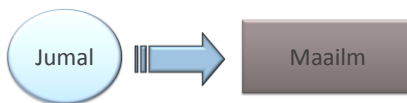

Algpõhjuse argument

Algpõhjuse argument

Jumal on esimene põhjus, Jumalal ei ole põhjust

Algpõhjuse argumenti kriitika

Algpõhjuse argument ei ole järjekindel:

1. Kui kõigil peab olema põhjus, peab olema põhjus ka Jumalal
2. Kui miski võib olla ilma põhjuseta, siis võib ilma põhjuseta olla ka maailm

Algpõhjuse argumenti kriitika

“Oma loomuselt ei erine algpõhjuse argument sugugi selle hindu mõtteviisist, kes arvas, et maailm toetub

elevandile ja elevant kilpkonnale”

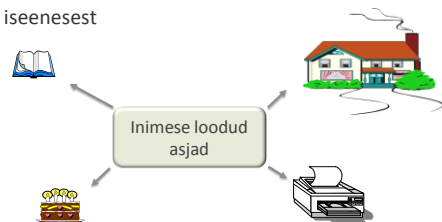

Bertrand Russell
1872-1970

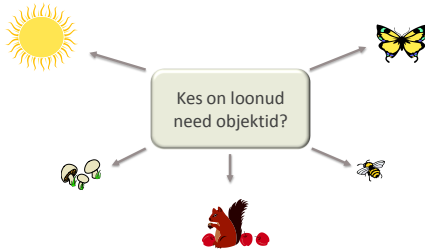
?

Otstarbekohasuse (korrapära argument)

Eeldus: korrapära ning otstarbekohasus ei teki iseenesest

Otstarbekohasuse (korrapära) argument

Voltaire'i (1694-1778) arvamus otstarbekohasusest

"Ometi näib, et kõik üksikosal sellesinase maailma masinavärgis on tehtud üksteise jaoks. Mõned filosoofid tahavad küll nalja heita lõppotstarbekuse üle, mille Epikuros ja Lucretius olid kõrvale heitnud. Minule aga näib, et ennemini tuleks välja naerda Epikuros ja Lucretius. Nad kinnitavad teile, et silm ei olevat hoopiski mitte selleks loodud, et näha, vaid seda olevat hakatud nägemiseks kasutama alles siis, kui märgati, et selleks saab silmi tõepoolest kasutada"

Voltaire, Filosoofiline sõnaraamat. Tallinn, 1986, lk 204

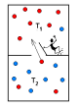
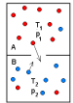
Voltaire'i arvamus otstarbekohasusest (järg)

"Muidugi ei tule lõppotstarbega ka mitte liialdada. Oleme juba varemalt tähelepanu juhtinud sellele, millises täielikus vastuolus tegelikkusega on see, kui härra prior oma "Looduse vaatepildis" väidab, et tõusud ja mõõnad ookeanis olevat selleks, et laevadel oleks kergem sadamasse sõita ja et ära hoida merevee riknemist. Samuti naeruväärt on ka tema arvamus, et jalad olevat loodud saabaste jaoks ja ninad prillide jaoks"

Voltaire, Filosoofiline sõnaraamat. Tallinn, 1986, lk 205

Entroopia kasvu seadus

- Isoleeritud (kinnise) süsteemi entroopia ei kahane
- Maxwelli deemon - piltlik kujund entroopia kasvu seaduse rikkumise kohta

Illustratsioonid: J. Jaaniste loengud <http://www.obs.ee/~jaak>

Termodünaamika II seadus

Isoleeritud süsteemis kulgevad kõik protsessid entroopia (korrapäratuse) kasvu suunas

Otstarbekohasuse argumenti kriitika

Otstarbekohasuse (korrapära) argument ei ole järjekindel, sest

- 1) kui otstarbekohasus (korrapära) eeldab suunavat jõudu, peab ka Jumal olema kujundatud suunava jõu poolt
- 2) kui on võimalik otstarbekohasus (korrapära) ilma välise suunajata, siis võib ka maailm olla korrapärane ilma välise suunajata

Universaalid ja partikulaarid

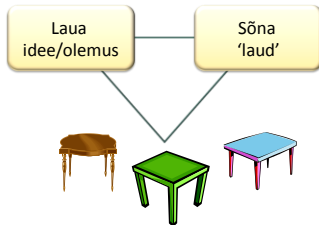
- Universaalid (ld *universālis* 'üldine') on abstraktsed objektid:
 - omadused
 - suhted
 - arvud
- Partikulaarid (ld *particula* 'osake') on konkreetsed objektid

Seisukohad universaalide küsimuses

Seisukoht	Kas universaalid on olemas?	Kus on universaalid	Kas universaalid on inimlooming?
Äärmuslik realism	Jah	Asjadest eraldi	Ei ole
Mõõdukas realism	Jah	Asjades endis	Ei ole
Nominalism	Ei ole		
Kontseptualism	Jah	Inimmõistuses	Jah

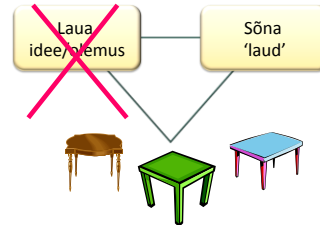
Realism (ld *reālis* 'aineline, tegelik'):

lisaks näiteks konkreetsetele laudadele on ka objektiivselt eksisteeriv laua idee või olemus

Nominalism (ld *nominālis* 'nimeline'):

on vaid näiteks konkreetsed laudad ning sõna 'laud' tähistab neid kõiki

Kontseptualism (ld *conceptus* 'mõte, kujutus'):

universaalid on inimõistuse loodud üldmõisted

